

MAGYAR JUHÁSZAT

ÉS KECSKETENYÉSZTÉS

Szerkeszti
a szerkesztőbizottság

23. évfolyam
2014/8

KUKOVICS SÁNDOR

Hazai juhajták és hasznosítási lehetőségeik

..... **II-VIII**

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI: **Bátor Árpád**, A JUH TERMÉKTANÁCS ELNÖKE, **Dr. Jávor András**, EGYETEMI TANÁR, ELNÖKSÉGI TAG,
Dr. Kukovics Sándor, ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ, JUH TERMÉKTANÁCS
Dr. Békési Gyula, **Dr. Mucsi Imre**, EGYETEMI TANÁR, • Szerkesztette: **Avar László**

Hazai juhajták és hasznosítási lehetőségeik

Az EU-csatlakozáskor elért teljesítmény

A Magyar Juhászat és Kecsketenyésztés 2014. júliusi számában a hazai juhágazat főbb termelési jellemzőit (létszám, export és import, export árak, stb.), költség- és bevételadatait, az üzemméretek hatásait, valamint a fenn- és megmaradáshoz szükséges támogatási szinteket elemeztük. A hazai juhágazat teljesítményi lehetőségeinek vizsgálatakor a régi elnevezés szerinti törzskönyvi ellenőrzésben, a mostani szerint a tenyésztés- és termelés-ellenőrzésben tartott fajták egyedeinek adataiból lehet kiindulni.

Magyarország 2004-ben csatlakozott az Európai Unióhoz, ezért a vizsgálat kiindulási idejének ezt az évet vettük. Ekkor 1 340 000 juhot és 1 218 000 anyajuhot (termékenyített anyajuh és éven felüli jerke összesen), valamint 78 000 kecskét és 48 000 termékenyített nőivarú kecskét tartottak nyilván az országban.

A tenyésztés- és termelés-ellenőrzésben 21 fajta 257 tenyészetében 36 505 anyajuhot tartottak nyilván. Ezek fajtankénti átlagadatait az 1. táblázatban összegeztük. Az állományok szaporodóképességének megítélésében ekkor még nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a két ellés között eltelt időnek, mint az adott évben lelelt anyajuhok arányának. A gyapjútermelési adatokat is csak a magyar merinó és a szapora merinó, valamint részben a romney esetében tekintették fontos adatnak. A tejtermelésben a legkedvezőbb adatokat ekkor még a tejelő cigája érte el, a szaporulati adatokat tekintve viszont a brit tejelőjuh és a szapora merinó adatai voltak a legkedvezőbbek.

Az elmúlt egy évtized alatt sok minden megváltozott, de – a statisztikai adatok feldolgozásának jellegzetességei miatt – csak a 2012. évi tenyésztés- és termelés-ellenőrzésben tartott fajták egyedeinek eredményeit tudjuk értékelni, mert a 2013. évi adatok még nem állnak rendelkezésre. Ebben az évben 1 185 000 juh, ezen belül 865 000 anyajuh és éven felüli tenyésztésbe vont tenyészjerke képezte az országos állományt (89 000 kecske és ezen belül 49 000 éven felüli nőivarú kecske mellett). Ebben az évben 24 fajtából 22 706 anyajuh szerepelt a nyilvántartásban, 274 tenyészetben. Tekintettel arra, hogy a 2012. évi adatok vannak közelebb a jövő lehetőségeihez, így a fajtankénti elemzést alapvetően ezen év adataira alapoztuk.

A fajták értékelése a 2012. év adatai alapján

A 2012-ben hazánkban törzskönyvi ellenőrzésben tartott juhajták főbb tenyésztési és termelési mutatóit a 2. táblázatban összegeztük. Az egyes fajták részletes értékelését az alábbiakban adjuk meg. A legtöbb fajtából lényegesen több egyed szerepel a régi néven „törzstenyészetek” állományában, de csak a 2. táblázatban bemutatott létszám szerepel a nyilvántartásban tenyészállat előállításra alkalmas egyedként. Az elmúlt évek esetleges változása (haladás és/vagy visszafejlődés) érzékelte-tése céljából az egyes fajták adatait a 2004. évi átlagadatokkal is összevetjük. Azon fajták esetében, amelyek 2004 és 2012 évben egyaránt törzskönyvi ellenőrzésben voltak, bizonyos testsúlynövekedés és báránykori súlygyarapodás-emelkedés egyaránt megfigyelhető volt. Ezen felül általában nőtt a születési típus értéke, de elaprózódott az egyes tenyészetekben fajtanként törzskönyvi ellenőrzésben tartott egyedek száma.

Habár az őshonos juhajták közül a cigája és a gyimesi racka a tejtermelés egyik

1. táblázat: A törzskönyvi ellenőrzésben lévő fajták 2004. évi adatai

Fajta	Tenyészet szám	Egyedszám	Születési típus	1 éves kori súly (kg)	Báránykori súlygyarapodás (g)	Két ellés között eltelt idő (nap)	Szaporulati arány (%)	Nyírósúly (kg)	Szálfinomság (mikron)	Fürtmagasság (cm)	Laktációs tejtermelés (liter)	Fejt napok száma	„A” osztályú anyajuh (%)	Ismert származású bárány (%)
Magyar merinó	62	13 451	1,48	49,9	317,3	318,5	136,3	4,7	22,7	-			27,7	81,4
Szapora merinó	1	77	2,10	38,4	226,9	318,5	204,9	4,0	21,9	-			42,6	71,1
Német húsmerinó	41	6 518	1,56	53,6	320,1	324,6	140,4	-	-				50,6	89,3
Landschaft merinó	7	466	1,72	58,2	370,9	311,3	148,7	-	-				29,2	91,5
Romney	1	41	1,53	45,5	236,1	390,7	161,9	5,5	34,5	-			76,6	77,9
Bábolnai tetra	1	1 404	1,83	42,2	242,2	411,2	175,4						25,1	66,3
Charollais	7	192	1,71	60,3	336,7	402,3	153,3						83,5	88,8
Ile de france	9	2 386	1,55	51,2	322,5	349,4	132,3						27,8	86,7
Német feketefejű húsjuh	13	921	1,54	61,1	371,2	372,1	142,8						14,6	97,1
Suffolk	11	862	1,69	57,7	352,4	378,2	157,9						31,4	93,8
Texel	8	401	1,58	51,5	368,9	411,2	130,9						22,4	93,2
Awassi	1	425	1,39	53,9	343,0	387,0	133,1				182,6	153,9	4,1	26,7
Brit tejelőjuh	4	263	2,03	51,3	319,5	376,4	188,5				79,8	102,2	19,9	30,5
Fekete keletfríz	1	38	1,48	49,3	364,8	464,9	160,6				65,6	87,4	-	100,0
Lacaune	7	1 385	1,67	49,0	320,0	404,7	140,4				160,8	131,6	5,4	81,4
Tejelő cigája	7	604	1,71	46,9	383,1	379,4	154,9				216,0	171,4	24,1	90,3
Cigája	11	1 524	1,50	44,5	329,2	420,9	135,1						33,2	74,3
Cikta	2	171	1,17	33,6	245,1	586,6	117,5						36,1	47,6
Gyimesi racka	8	1 275	1,04	39,8	248,9	437,5	115,7						32,6	89,3
Hortobágyi racka, fehér	30	2 621	1,18	33,4	225,8	445,0	114,7						26,1	64,4
Hortobágyi racka, fekete	25	1 480	1,18	34,1	228,5	430,6	113,8						26,1	68,8

Forrás: Magyar Juhenyésztő Szövetség, 10. Időszaki Kiadvány, 2005. – saját kidyjtés

2. táblázat: A törzskönyvi ellenőrzésben lévő fajták 2012. évi adatai

Fajta	Tenyészet szám	Egyed szám	Születési típus	1 éves kori súly (kg)	Báránycori súlygyarapodás (g)	Ellett anyajuhok aránya (%)	Szaporulati arány	Nyíró-súly (kg)	Szálfinomság (mikron)	Fürtmagasság (cm)	Laktációs tejtermelés (liter)	Fejt napok száma	„A” osztályú anyajuh (%)	Ismert származású bárány (%)
Magyar merinó	32	4 204	1,51	51,9	369	90,4	131,5	4,9	22,7	9,3	-	-	61,6	89,0
Német húsmarinó	23	2 123	1,60	56,1	378	83,1	140,9	3,6	24,5	8,4	-	-	67,3	96,4
Landschaft merinó	8	533	1,77	63,2	441	76,1	147,0	5,1	26,3	9,2	-	-	66,9	99,9
Romney	1	6	1,43	43,0	289	133,3	157,1	3,9	-	14,1	-	-	57,1	100,0
Bergschaf	-	-												-
Bábolnai tetra	3	551	1,93	48,0	307	70,5	155,1	-	-	-	-	-	76,6	67,4
Berrichon du cher	3	67	1,79	63,6	374	100,6	140,7	-	-	-	-	-	100,0	98,6
Charollais	15	253	1,66	61,0	436	74,5	136,6	-	-	-	-	-	65,3	98,4
Dorper	1	30	1,68	42,7	293	100,0	119,0	-	-	-	-	-	90,6	100,0
Ile de france	26	2 072	1,63	58,7	410	97,9	147,4	-	-	-	-	-	71,3	93,2
Német feketefejű húsjuh	16	713	1,60	66,2	461	91,9	137,5	-	-	-	-	-	70,2	99,1
Romanov	1	16												-
Shropshire	1	20	1,58	65,5	323	115,0	130,4	-	-	-	-	-	100,0	95,7
Suffolk	30	1 267	1,80	64,5	447	113,0	153,0	-	-	-	-	-	65,5	98,8
Texel	5	118	1,63	50,4	385	54,8	125,0	-	-	-	-	-	46,5	70,2
Awassi	-	-												-
Brit tejelőjuh	5	247	2,23	58,2	408	105,9	198,8	-	-	-	195,8	113,8	49,6	98,1
Lacaune	9	1 786	1,81	52,8	385	97,7	158,9	-	-	-	147,6	124,1	54,7	97,2
Tejelő cigája	3	443	1,69	48,3	410	99,2	126,5	-	-	-	110,2	121,2	47,9	98,6
Cigája	22	1 830	1,52	50,3	396	91,6	129,1	--	-	--	-	--	50,9	95,5
Cikta	6	335	1,24	30,5	242	93,9	105,9	-	-	-	-	-	35,9	90,8
Gyimesi racka	9	1 424	120,0	51,6	306	53,2	111,8	-	-	-	-	-	51,7	95,3
Hortobágyi racka fehér	29	2 570	1,19	31,3	257	89,6	112,4	-	-	-	-	-	21,5	83,5
Hortobágyi racka fekete	26	2 098	1,17	31,7	262	89,4	114,9	-	-	-	-	-	32,8	90,9

Forrás: Magyar Juh- és Kecskenyésztő Szövetség, 18. Időszaki Kiadvány, 2013. - saját kivüjtés

fő tulajdonsága és hasznosítási formája, ezt nem veszik figyelembe a törzskönyvezés folyamatában. Az 1960-as évek végéig a hortobágyi rackát is fejték még, és a tejtermelés e fajta jellegzetes hasznosítása volt (az 1700-as években a tejjgazdaság még ezek tejtermelésére épült az országban), a tejtermelés e fajta esetében sem szerepel a törzskönyvezésben.

A gyapjútermelési tulajdonságok ugyancsak az őshonos juhajtást meghatározó jellemzői, de ezek egyik fajta esetében sem kaptak helyet és szerepet a törzskönyvezés folyamatában.

Tekintettel arra, hogy az egyes, Magyarországon törzskönyvi ellenőrzésben (tenyésztés- és termelés-ellenőrzésben) tartott juhajtást fajtastandardjai megtalálhatók a Magyar Juh- és Kecskenyésztő Szövetség honlapján (www.mjksz.hu), a továbbiakban azok helyett a fajták termelési jellemzőit foglaljuk össze.

A termelési és szaporodási tulajdonságok egyértelműek, míg a minősítés keretében a tenyészállat előállítására alkalmas, minden szükséges adattal rendelkező, a fajta standardjainak minden tekintetben megfelelő, és a legmagasabb indexpontoszámmal bíró anyajuhok kerülhetnek a legmagasabb, „A” törzskönyvi osztályba. Egy tenyésztet

(és egy fajta) „tenyészértékét” az is meghatározza, hogy az általa tenyésztésben tartott anyajuhok mekkora hányada sorolható „A” kategóriába. Természetesen, a tenyésztési munka másik sarokköve, hogy a törzstenyésztési ellenőrzésben lévő állományban megszületett bárányok hány százalékának ismert a pontos származása. Ez azonban, a tenyésztési munka minőségén túl, munkaszervezési és felületességi hatásoktól is függ.

Magyar merinó – A fajta létszáma meglehetősen visszaesett 2004 (13 451 egyed) és 2012 (4204 anyajuh) között, az utóbbi évben a fajta egyedei 32 tenyésztetben termeltek, az átlagos létszám 131,38 egyed volt. A tenyésztetek közötti eltérést jelzi, hogy a születési típus átlagos értéke 1,2 és 1,78, a báránycori súlygyarapodás (bsgy) 293 és 430 gramm, az éves kori testsúly 42,9 és 63,8 kg, a nyíró-súly 4,0 és 5,6 kg, a szálfinomság 20 és 24 mikron, a fürtmagasság 7,0 és 11,2 cm, az adott évben ellett juhok aránya 0,0 és 120,4%, a szaporulati arány 100,0 és 174,7%, az „A” minősítésű anyajuhok aránya 0,0 és 99,4%, és az ismert származású bárányok aránya 50,0 és 100,0 % között változott.

A fajtát tenyésztők száma, az ellenőrzött anyajuhok egyedszáma és a tenyésztetek átlagos létszáma csökkent, a tenyésztési és

termelési paraméterek sajnos nem javultak az elmúlt évtizedben. Meghatározó szerepet a köztenyésztésben csökkenő súllyal ugyan, de megtartotta. A fajtatiszta tenyésztés hatása fokozatosan csökkent az árúbárány előállításában.

Német húsmarinó – A fajta 2012. évi átlagértékei 23 tenyésztet adataiból származtak (92,30 átlagos egyedszám). A tenyésztetek közötti különbség e fajta esetében is jelentősnek minősíthető: születési típus értéke 1,4 és 1,82; a bsgy 329 és 448 gramm, az éves kori testsúly 45,9 és 71,9 kg, a nyíró-súly 2,3 és 4,7 kg, a szálfinomság 22,8 és 26 mikron, a fürtmagasság 6,7 és 10,7 cm-, az adott évben ellett anyajuhok aránya 0,0 és 148,9 %, a szaporulati arány 0,0 és 163,6, az „A” minősítésű anyajuhok aránya 0,0 és 99,1 %, és az ismert származású bárányok aránya 82,8 és 100,0% között változott.

Az utóbbi időben nőtt a német húsmarinó jelentősége, hatása a magyar köztenyésztésben jelentős.

Landschaft merinó – A más néven württembergi merinó átlagadatai 2012-ben 8 tenyésztetből származtak (átlagléttség 66,625 egyed). A tenyésztetek közötti eltérés, az egyes tulajdonságokat tekintve, itt is jelentős: születési típus értéke 1,43 és 2,0, a

bsgy 404 és 550 gramm, az éveskori testsúly 58,6 és 68,9 kg, nyírósúly 3,1 és 7,5 kg, a szálfínomság 25,4 és 29,0 mikron, fűrtmagasság 6,6 és 11,0 cm, az ellett juhok aránya 0,0 és 101,9%, a szaporulati arány 0,0 és 164%, az „A” minősítésű anyajuhok aránya 23,3 és 89,5%, és az ismert származású bárányok aránya 98,3 és 100,0% között változott.

A fajta szerepe, minimális létszámnövekedés mellett, a hazai tenyésztésben nem változott az utóbbi évtizedben.

Romney (romney march) – adatai egy üzemből származnak, ahol inkább hobbi és a hagyománytisztelet miatt tartják fenn a fajtát, amelyből 2004-ben még 41 egyed termelt, megközelítően azonos szinten, mint 2012-ben.

Napjainkban nincs tenyésztési és ágazati szerepe.

Bergschaf – A fajta, jóllehet még szerepel a listában, de csak néhány jerketoklyó és kos formájában jelent meg új kezdeményezésként az országban 2011-ben, de már 2012-ben ki is kerültek a törzskönyvi ellenőrzésből. A fajta gyakorlatilag felszámolódott.

Bábolna tetra – Az elmúlt évtizedben az egyetlen meghatározó törzstenyészet helyett három tenyészet jött létre, és ezekből származnak a fajta 2012-es adatai (átlaglétszám: 183,6 egyed). Az adatok jelentős üzemi hatást takarnak: a születési típus értéke 1,87 és 2,0, a bsgy 304 és 364 gramm, az éves kori testsúly 43,9 és 53 kg, az ellett juhok aránya 69,2 és 100,0%, az „A” minősítésű anyajuhok arány 66,3 és 100,0%, és az ismert származású bárányok aránya 47,5 és 100,0 % között változott.

A fajta hatása minimális a magyar juhtenyésztésben, pedig eredményei alapján többre hivatott.

Berrichon du cher – A fajta bemutatott adatai, nagyon egyenlőtlen eloszlásban három tenyészetből származtak (átlaglétszám 22,3 egyed). A 15 évvel a hazai kiirtása után ismét behozott és tenyésztésbe állított fajta létszáma meglehetősen korlátozott, de ezzel együtt a tenyészetek közötti eltérés is jelentős. A születési típusérték 1,0 és 1,96, az éves kori testsúly 62,0 és 66,7 kg, az adott évben ellett juhok aránya 85,0 és 108,9%, a szaporulati arány 100,0 és 155,2%; az ismert származású bárányok aránya 97,9 és 100,0% között változott, de az „A” minősítésű anyajuhok aránya egyformán 100,0% volt.

Teljesítménye alapján ígéretes apai fajta lehetne egy jól kialakított fajtahasználati stratégia, illetve megfelelő létszám esetén.

Charollais – A fajta 2012-es adatai 15 tenyészetből származtak, és az átlaglétszám meglehetősen alacsony (16,87 egyed). Ezzel együtt a tenyészetek közötti eltérések jelentősek: a születési típusérték 1,38 és 2,0, a bsgy 366 és 503 gramm, az éves kori testsúly 50,0 és 72,7 kg, az ellett juhok aránya 0,0 és 110,0 %, a szaporulati arány 100,0 és 170,8%, az „A” minősítésű anyajuhok ará-

nya 0,0 és 100,0 %, az ismert származású bárányok aránya 80,0 és 100,0 % között változott.

A fajta teljesítménye romlott az elmúlt tíz évben, sajnos nem bírja a klímát, így fajtatisztán valószínűleg nem lesz jelentősebb szerepe a hazai tenyésztésben, bár keresztezésben igen.

Dorper és fehér dorper – Az előbbi változat 2005-ben került be először az országba, egy húsirányú keresztezési program részeként, az utóbbi 2010-ben, embrióimport eredményeként, itt született. Törzskönyvi ellenőrzésben tartott egyedek (anyajuhainak) száma még meglehetősen korlátozott, jelenleg mindössze egy tenyészetre koncentrálódnak. A nemzetközi trendek alapján a fajta keresztezési paraméterként növekvő szerepet kaphat hazánkban. Népszerű fajta, de aránya még kicsi.

Ile de france – A fajta több mint három évtizede van jelen az országban, a 2012. évi adatai 26 tenyészetből származtak (átlaglétszám: 79,69 egyed), és az átlagadatok e fajta esetében is jelentős üzemi hatásokat takarnak: születési típus érték 1,29 és 1,88, a bsgy 347 és 465 gramm, az éveskori testsúly 49,7 és 71,0 kg-, az ellett juhok aránya 37,5 és 200,0 %, az „A” minősítésű anyajuhok aránya pedig 0,0 és 100,0 %, és az ismert származású bárányok aránya 57,1 és 100,0% között változott.

Bár többen tenyésztik ma a fajtát jó eredménnyel, azonban sajnos nem jutott nagyobb szerep a fajtának a hazai tenyésztésben és termelésben.

Német feketefejű húsjuh – A fajta több évtizede termel az országban, a 2012. évi átlagértékei 16 tenyészetből származtak (átlagosan 44,5 egyed/üzem), és a tenyészet hatása e fajta esetében is nagyarányú volt: a

születési típus értéke 1,33 és 2,0, a bsgy 377 és 507 gramm, az éves kori testsúly 55,7 és 73,0 kg, az ellett juhok aránya 53,3 és 255,6% (utóbbi sűrített elletésben), a szaporulati arány 100,0 és 159%, az „A” minősítésű anyajuhok aránya 33,3 és 100,0%, és az ismert származású bárányok aránya 82,6 és 100,0% között változott.

A fajta jelentőségét tekintve stagnál a hazai juhtartásban, bár néhány sikeres tenyészet működik, de túlságosan alacsony az egyedszámuk ahhoz, hogy jelentősebb szerepet töltsenek be Magyarországon.

Romanov – A fajtát csak néhány jerke és kos képviselte 2012-ben, ezekről érdemi tenyésztési adat még nem állt rendelkezésre. A fajta az 1970-es években kapott szerepet a keresztezési programokban, de sötét hús miatt a hústermelésből, kevert gyapja miatt pedig a gyapjútermelésből „kiirtották”.

Shropshire – Az angol down juhajták családjába tartozó fajta egyedei 2010-ben kerültek be az országba, jelenleg egyetlen tenyészetben tartják őket. Nincs súlya a fajtának.

Suffolk – Az utóbbi évek legnépszerűbbé vált húsfajtája hazánkban, amelynek előbb (az 1960-as évek elejétől), angol majd az 1980-as évektől inkább amerikai változatát tenyésztették (s közben francia változat is bekerült az országba, az 1970-es évek elején), s ezek keveredett utódai adják a fajta jelenlegi állományát. A fajta 2012-es adatai 30 üzemből származtak, és a kevert háttér a tenyészetek közötti eltérésekben is nyomon követhető: a születési típusérték 1,25 és 2,03, a bsgy 351 és 570 gramm, az éveskori testsúly 54,8 és 76,1 kg, az ellett juhok aránya 0,0 és 150,0%, a szaporulati arány 100,0 és 170,6%, az „A” minősítésű anyajuhok aránya 0,0 és 96,8%, és az ismert

származású bárányok aránya 75,0 és 100,0% között változott.

A fajta lassan fejlődik hazánkban az anyajuhok létszámát, tenyésztőit tekintve. Sok keresztezett bárány suffolk génállományú apától származik, de nincs átütő szerepe a fajtának. Mesterséges termékenyítés alkalmazása esetén jelentősebb szerepet kaphatna a fajta.

Texel – Az 1960-as évek második és az 1970-es évek első felében kedvelt fajtát maedi visna-fertőzöttsége miatt irtották ki az országból, és csak 20 évvel később került ismét tenyésztésbe hazánkban. Az eredeti holland változat mellett ma már a német és a francia változat egyedei is megtalálhatók az állományban – az utóbbiak lényegesen nagyobb testűek. Bár testformái a legkedvezőbbek, mégis, a holland változat kis mérete miatt lényegesen csökkent az e fajtát tartó üzemek száma. A 2012. évi adatok 5 tenyésztetből származtak (átlagosan 23,6 anyajuh/üzem), és az üzemi, valamint a változathatás következtében jelentős különbségek vannak a vizsgált tulajdonságokban: a születési típus 1,53 és 2,0, a bsgy 328 és 407 gramm, az éves kori testsúly 48,1 és 54,1 kg, az ellett juhok aránya 36,8 és 175%, a szaporulati arány 114,0 és 142,9%, az „A” minősítésű anyajuhok aránya 0,0 és 100,0%, és az ismert származású bárányok aránya 35,7 és 100,0% között változott.

Bár lehet találkozni texel génhányadú „nehéz bárányokkal” az exportunkban, de a fajta nem kapta meg azt a szerepet, amit megérdemelt volna. Az ellenőrzött tenyészetek kicsik a sikeres elterjedéshez.

Awassi – Az 1989 és 1998 között több ütemben, Izraelből importált juh fajta termelésének törzskönyvi ellenőrzése az üzemi felszámolás miatt 2008-ban gyakorlatilag megszűnt hazánkban, bár néhány száz egyedet jelenleg is termelésben tartanak néhány juhászatban. Feltámadása – amit megérdemelne – csak jelentős tenyészállatimport esetén lenne elképzelhető.

Brit tejelőjuh – Az 1990-ben importált fajta jellegzetesen a kis és közepes méretű üzemek szapora hús-tejelő fajtája. Keresztezett utódaiban (F₁) 60–100%-kal növeli a szaporulatot, és a tejhozama miatt a többlet bárányletszám intenzív felnevelésére is képes. A kiirtására tett tenyésztőszervezeti próbálkozások ellenére stabilan része a hazai juhállományoknak, keresztezésekben intenzíven nő a népszerűsége. A bemutatott 2012-es adatok 4 tenyésztetből származtak (61,75 egyed/üzem), jöllehet a fajta több tíz üzemben megtalálható, főleg keresztezéseiben: születési típusérték 2,05 és 2,44, bsgy 366 és 432 gramm, az éves kori testsúly 48,8 és 61,2 kg-, ellett anyajuhok aránya az adott évben 52,9 és 150%, szaporulati arány 179 és 226%, az „A” minősítésű anyajuhok aránya 20,0 és 76,5%; az ismert származású bárányok aránya 95,6 és 100,0%, a fejt napok száma 111,6 és 123, a kifejt tej mennyisége pedig 116,5 és 235,9 liter között volt.

Behatárolja szerepét a kis egyedszám. Keresztezésekben való szélesebb körű alkalmazása pozitív hatással lehetne a hazai állomány szaporulati adataira és báránynevelő képességére. A fajta sok évre kiterjedő tudatos elnyomása rendkívül káros hatású volt.

Fekete keletfríz – A fajta alapvetően az 1990-es évek második felében, tenyészkö-sök formájában jelent meg egy üzemben, ahol mintegy 2000 keresztezett (F₁, R₁, R₂ és R₃) állatot állítottak tenyésztésbe. A keresztezettek magas elhullási aránya (ami az 50%-os vérhányad felett folyamatosan nőtt), valamint egyéb üzemi adminisztratív okok miatt az állományt 2002-ban felszámolták.

Lacaune – Első alkalommal 1980-ban került be a fajta az országba, amelynek kis hányadát tudták embrióátültetéssel mente-

85,0 és 185,2, a kifejt tej mennyisége pedig 92,1 és 209,9 liter között változott.

A lacaune fajta az egyike azon import fajtáknak, amelyek jelentősége folyamatosan nőtt az elmúlt évtizedben. Kár, hogy nem tudott egy országos program főszereplőjévé válni, pedig erős gyökerei vannak a fejlesztéshez.

Tejelő cigája – A fajta jelen sorok írója elemzésének és javaslatának eredményeként vált önálló fajtává 1996-ban. Sajnos, kiváló tulajdonságai ellenére, a tenyésztésével foglalkozó üzemek száma rohamosan visszaesett az utóbbi 10 évben. A 2012. évi adatok mindössze három üzemből származtak (147,66 egyed/üzem), amelyek közül kettőben folyt a fajta érdemi hasznosítása és tenyésztése. Ezzel együtt, a tenyészethatás jelentős eltéréseket eredményezett az adatokban: születési típusérték 1,47 és 1,93,

síteni a Morell-féle betegségtől, és megmenteni a kiirtástól. Az utóbbi 20 évben számos alkalommal került sor kisebb-nagyobb létszámú ismételt importra. Alapvetően két típusa van (tejtermelő és hústermelő), amelyek közül a tejtermelő típus került meghatározó többségbe a hazai állományokban. Az utóbbi évek szerencsés importjai eredményeként a fajta termelési (tejtermelési) tulajdonságai sokat javultak. A 2012. évi adatok 9 tenyésztetből származtak, jöllehet, a fajta egyedeit számos további üzemben tartják tenyésztésben. Az üzemi és tenyészethatások e fajta esetében is felfedezhetők: születési típus 1,66 és 2,0, bsgy 331 és 449 gramm, éves kori testsúly 47,5 és 57,1 kg, ellett juhok aránya 72,2 és 117,5%, szaporulati arány 120,0 és 187,0%, az „A” minősítésű anyajuhok aránya 27,9 és 67,5%, az ismert származású bárányok aránya 95,0 és 100,0%, a fejt napok száma

bsgy 403 és 464 gramm, éves kori testsúly 46,4 és 60,6 kg, ellett juhok aránya 94,2 és 102,3%, szaporulati arány 115,7 és 169,8%, az „A” minőségű anyajuhok aránya 39,8 és 89%, az ismert származású bárányok aránya 96,9 és 100,0%, a fejt napok száma 109,2 és 130, a kifejt tej mennyisége pedig 94,0 és 122,1 liter között változott.

Túláságosan egy személyhez kötődő tenyésztése miatt csökkent a szerepe ennek az amúgy ígéretes fajtának.

Cigája – Bár e fajtát egységesen őshonosnak nevezik, a fenotípusos, a genotípusos és a DNS-vizsgálatok alapján 8 jól elkülöníthető típusát lehet megkülönböztetni Magyarországon. Az állomány jelentős hányadát tejtermelésre is hasznosítják, de a tejtermelési hasznosításra vonatkozó adatok hiányoznak a fajta egyes tenyészeteinek törzskönyvi ellenőrzési munkáiból. Ez a tény azért is kifogásolható, mert e

fajta tejtermelési képessége (a rackáénál jobb hús- és gyapjútermelési tulajdonságai mellett) miatt került be a merinóval azonos időben (1700-as évek első harmada) az országba, és tenyésztérbecsülésénél valaha meghatározó hányaddal bírt a tejtermelése. A tejtermelése mellett sok helyen az őshonos juhok támogatása miatt tartják „nyilvántartásban” – eltérő típusokról van szó –, inkább, mint tenyésztésben és érdemi hasznosításban. A 2012. évi adatok 22 tenyésztetből származtak (átlagos üzemi létszám: 83,18 egyed), és a változatok eltérései miatt a termelési adatok meglehetősen különbözőek. A születési típus érték 1,0 és 2,4, a bsgy 305 és 540 gramm, az éves kori testsúly 38,6 és 63,9 kg, az ellett juhok aránya 70,0 és 104,6%, a szaporulati arány 100,0 és 158,5%, az „A” minősítésű anyajuhok aránya 0 és 90,4%, és az ismert származású bárányok aránya 36,4 és 100,0% között változott.

Az őshonos támogatások hatására nőtt a létszáma, de a köztenyésztésben nem tudott szerepet kapni.

Cikta – A más néven „tolna-baranyai sváb juh” az őshonos támogatás miatt került be több gazdaságba. A fajta 2012. évi adatai 6 üzemből származtak (55,83 egyed/üzem). A termelési adataikban nincs nagy szóródás, mert alapvetően egyetlen megmaradt állomány leszármazottjai: születési típus érték 1,17 és 1,50, bsgy 240 és 357 gramm, éves kori testsúly 29,7 és 32,6 kg, az ellett juhok aránya 81,5 és 100,0%, a szaporulati arány 100,0 és 106,7%, az „A” minősítésű anyajuhok aránya pedig 0,0 és 48,0%, és az ismert származású bárányok aránya 75,9 és 100,0% között változott.

A génmegőrzése fontos feladat, bár gazdasági jelentősége nincs.

Gyimesi racka – Az 1990-es évek közepén Romániából átkerült rackaféleség Magyarországon őshonossá vált tulajdonságai és történelme miatt. A fajtát a történelem az első világháború külföldre vitte. A fajtából a 2000-es évek elején még jelentős létszám került az országba. A fajta 2012-es adatai már 9 tenyésztetből származtak ((158,2 egyed/üzem), és a fajta jellegzetességeiből következően az üzemek közötti eltérés elmarad az előző fajták esetében tapasztaltaktól. A születési típus érték 1,09 és 1,4, a bsgy 268 és 370 gramm, az éves kori testsúly 34,3 és 45,2 kg, az ellett juhok aránya 33,7 és 100,0%, a szaporulati arány 100,0 és 150%, az „A” minősítésű anyajuhok aránya 6,7 és 96,2%, és az ismert származású bárányok aránya 75,0 és 100,0% között változott.

A fajta nem bírja a rendkívül meleg, száraz klímát, emiatt nem igazán fejlődik, extenzív tejhasznú, dombvidéken lévő tenyésztetekben nőhet a szerepe. A tenyésztési munkájának színvonala elmarad a kívánattól.

Hortobágyi racka – fehér változat – E fajta és fekete változata azért maradt fenn, mert néhány szakember a megmentését élet-

céljainak egyikének tekintette, s emellett sok állami gazdasági vezető hobbyból, látvány céljából megtartotta e fajta egyedét. A bemutatott 2012. évi átlagadatok 29 tenyésztetből származnak (88,62 egyed/üzem), amelyek között jelentős különbségek vannak egyes tulajdonságokban. E különbség attól függ, hogy mely országrészben „mentették meg” elődjeiket az utóbbi 25–30 évben, ami bizonyos takarmányozási és tartási körülményekbeli eltéréseket is takar. A születési típus értéke 1,0 és 1,5, a bsgy 206 és 326 gramm, az éves kori testsúly 27,6 és 39,4 kg, az ellett juhok aránya 59,5 és 100,0%, a szaporulati arány 100,0 és 137,1%, az „A” minősítésű anyajuhok aránya pedig 0,0 és 78,6%, az ismert származású bárányok aránya pedig 37,6 és 100,0% között változott.

Hortobágyi racka – fekete változat – Bár a két változat egyedét együtt is tartják, a legtöbb helyen mégis önálló nyájakat képeznek a fekete és a fehér változatból. A bemutatott 2012. évi adatok 26 tenyésztetből származnak (80,69 egyed/üzem), és az egyes tenyésztetek közötti különbségek e fajta esetén is megfigyelhetők. A születési típus értéke 1,0 és 1,59, a bsgy 207 és 326 gramm, az éves kori testsúly 27,7 és 41,2 kg, az ellett juhok aránya 48,7 és 100,0%, a szaporulati arány 100,0 és 150%, az „A” minősítésű anyajuhok aránya 0,0 és 76,2%, valamint az ismert származású bárányok aránya 0,0 és 100,0% között változott.

A fajta létszáma a fajtafenntartás céljainak megfelelően alakult. A molekuláris genetikai módszerek felhasználása indokolt a génmegőrzési feladatokban.

A hazai juhállomány nemesítésére felhasználható külföldi fajták

A hazai tenyésztésű juhajták nemesítésére számos külföldi fajta felhasználható, ahogy azt a megelőző évtizedekben már számos fajta esetében kipróbálták. A tenyésztett fajták nemesítése azonban az előállítandó termék értékétől és keresettségétől függ, és a használandó fajta megítélése is ezen alapszik.

A gyapjútermelés

Tekintettel arra, hogy bár a hazai juhállomány döntő hányada ma is a merinó csoportba sorolható, de az általuk termelt gyapjúból származtatható bevétel nagysága mindössze 2–4%, ezért a gyapjú irányú nemesítésre nem igazán lehet számítani. Igaz, a finomgyapjúra (23 mikron alatt) jelentős kereslet van a világon, de az erre való nemesítést (a gyapjú alacsony bevételi hányada mellett) több tényező is hátráltatja:

- a gyapjú finomításával együtt jár a juh hústermelési tulajdonságainak romlása;
- a fűrthosszúság növelése (a finomság javításával és a szín fehéritésével párhuzamosan) az 1980-as években nagy jelentőséggel bírt, hatása még nyomon követhető az állományok nagy hányadában, de mára kisebb jelentőséget tulajdonítanak neki;

• ilyen irányú nemesítést a hazai termelők nem vállalnak, jóllehet a törzstenyésztetekben egymástól származtatott tenyészkosok alkalmaznak a fajta fenntartására;

• mindemellett a törzstenyésztetekben (termelés- és származás-ellenőrzésben) tartott merinó anyajuhok száma és aránya a töredékére esett vissza az elmúlt két évtizedben. Az 1995-ös törzskönyvben szereplő 40 528 anyajuhból 25 853 tartozott a magyar merinó, és 1086 a német húsmerinó fajtába. Ez a létszám 2006-ra 34 134 egyedre olvadt, benne 8756 volt a magyar merinó, 5825 pedig a német húsmerinó. Hat évvel később (2012) már csak alig több, mint 22 706 anyajuh szerepelt a törzskönyvben, amiből 4204 volt magyar merinó, 2123 német húsmerinó, és 533 Landschaft merinó. Az összes törzskönyvezett juh 30,21%-a (6860 egyed) esetében lenne figyelembe vehető a gyapjútermelési tulajdonságok fejlesztése a tenyésztés- és termelés-ellenőrzésben (törzskönyvezésben) szereplő állatokat alapul véve. Az árutermelő tenyésztetekben (amelyek egy részét szaporító tenyésztetek neveztek ki évekkel ezelőtt) a gyapjútermelés irányú nemesítésnek jelenleg kicsi az esélye, mert a hústermelési tulajdonságok javítása az elsődleges;

• ezek mellett 8700 anyajuh (a tejelő cigáját is jogosan ide számítva), a teljes létszám 38,32%-a tartozik valamely őshonos fajtához;

• a számok nemcsak a törzskönyvezési munka és a tenyészállat előállítás költségessége miatt alakultak ki, hanem a tenyésztési munka gyenge megbecslésének következményeként is. A tenyészteszervezésben nagyobb jelentőséget kapott az állatjelölés és -nyilvántartás, mint a nemesítés, illetőleg a tenyészteszfejlesztés.

A fentiek következtében hiába vannak kiváló ausztrál, új-zélandi, dél-afrikai, dél-amerikai, spanyol, sőt, kínai finomgyapjas (köztük merinó) fajták (a szovjet finomgyapjas merinókból alig maradt valamennyi), az ezekkel való nemesítésben jelenleg egyetlen tenyésztő sem érdekelt. Ennek következtében, amennyiben meg akarjuk tartani a megmaradt finomgyapjas merinókat, azok nagyobb megbecsülést kell kapniuk az általuk előállított gyapjú minőségének megtartásához. Ez a jelenlegi körülmények között úgy képzelhető el, ha a finomgyapjút termelő merinókat őshonossá minősítik, és ezek a fajtafenntartás céljából jelentős többlettámogatásban részesülnek. Ez részben megvalósult a magyar merinó juh-fajta 2014. év eleji védett fajtává minősítésével (aminek indoka az 5000 egyed alá csökkent törzskönyvi létszám volt – s EUszinten így védelmet kaphat a fajta).

A hústermelés

A hústermelés fejlesztésében, a közvetlen haszonállat-előállító (F₁) keresztezések keretében számos fajta egyedei használhatók, illetve felhasználhatók. A fent ismerte-

tett hazai tenyésztésű húsfajták kosai erre a célra megfelelőek, de távolról sem elegendők létszámban. Emellett, a meghódítandó új piacok igényeinek való megfeleléshez, további fajták kapcsolhatók, illetve kapcsolandók be a tenyésztésbe.

A közvetett haszonállat-előállító keresztezési programok sorát fejlesztették ki és alkalmazták Magyarországon az 1990-es évek előtt (pl. /merinó x szapora fajta/ x húsfajta vagy /merinó x tejfajta/x húsfajta), de ezek a rendszerváltást követő években a gyors piaci értékesíthetőség áldozatául estek.

A húsfajták keresztezéseiben való alkalmazására már az 1960-as években megkezdődtek a vizsgálatok az országban, és érdekes módon számos fajtát ismét felfedeztek egyesek a mai gyakorlat számára, nem tudva azoknak az előző évtizedekben elért kedvező hazai eredményeiről. Ilyen fajtának számít a suffolk, a texel, az ile de france, a hampshire down, a berrichon du cher, a dorset alapú dorper, vagy a shropshire stb. Ezek nemcsak a napi súlygyarapodást növelték 5–15–25%-kal a keresztezett utódaikban, de jelentősen javították a húsformákat, eladhatóbbá tették az előállított báránytesteket, csökkentették az 1000 kg csontos hús előállításához szükséges bárányszámot, növelték a takarmányhasznosító képességet, hanem mindezek által növelték a juhhús előállítás gazdaságosságát. Úgy is mondhatnánk, hogy vásárlóbarátabbá tették az előállított árut úgy, hogy a genetikai értékben rejlő lehetőségek kihasználásával a termelőt is többletbevételhez juttatták.

A hazai juhhús termelés javításában alapvetően új fajtának számít a francia

blanche du massive centrale nevű fajta, amelyből néhányszor tíz egyed már nőivarban is termel az országban, és amelynek keresztezett utódai kivételes hústermelési tulajdonságokról tesznek bizonyosságot. E fajta egyedei 2013-ban kerültek be az országba, és 2014-től szerepelnek a törzskönyvi ellenőrzésben.

A másik francia húsfajta (vendéen), és az újralfedezették közé tartozó (francia) hampshire down jelenleg még csak apai vonal formájában van jelen a hazai gyakorlatban, de meglehetősen nagy sikerrel.

A szőrös/vedlőgyapjas fajták (dorper és fehér dorper) a jövő fajtái lehetnek Magyarországon, de állományuk jelenleg meglehetősen korlátozott, emiatt még csak a paletta színesítésére alkalmasak néhány ezer egyed nagyságrendig, keresztezésekben hasznosítva.

A tejtermelés

A tejtermelés fejlesztése (az arra való nemesítés) céljából számos fajta importjára és használatára sor került az elmúlt három évtizedben. A kiinduló merinóhoz képest a keresztezettek (F₁), fajtától függetlenül, 50–300%-kal növelték a tejlhozamot, 30–50%-kal emelték a laktáció fejt napjainak számát.

A fajták közül a keletfríz bizonyult az egyik legkedvezőbbnek, de a betegségekre (főleg tüdőbetegségekre) való érzékenysége miatt a keresztezésekben is kikopott. Az olasz fajták (sarda, langhe) is jó eredményt hoztak, de a bárányaik értékesítése már okozott némi gondot az olasz piacon. A pleveni feketefejú, bár hozott pozitív eredményt, ez nem volt olyan mértékű, hogy áttörést jelenthetett volna.

Az awassi, a brit tejelőjuh és a lacaune keresztezései ugyancsak hozták a 150–250%-os többletet a tejlhozamban. Ez a három fajta a fajtatiszta tenyésztés keretében ugyancsak bizonyított a tejtermelésben, hazai körülmények között is. Sajnos, az első a cégfelszámolások következtében kikerültek a törzskönyvi ellenőrzésből, és jelenleg csak árutermelő tenyészetekben található meg. A lacaune erőteljes tenyésztőszervezeti támogatással jelentős létszámmra nőtt ugyan, de annak nagy hányada nem szerepel a törzstenyésztésben. A brit tejelőjuh a tenyésztőszervezeti felszámolási törekvések ellenére fennmaradt az országban, és sok árutermelő tenyészetben növeli az anyajuhok tejtermelő képességét és szaporulati eredményeit.

Az awassi juhval szemben alacsony szaporasága és zsírfarka sok kritikát váltott ki. Az awassi és a keletfríz keresztezésével Izraelben kifejlesztett és Spanyolországban elszaporított assaf fajta számos előnyt hordoz, amit Magyarországon is hasznosítani tudnánk. Ötvözte a nagy tejlhozamot a két fajtából, de kiküszöbölte a keletfríz kisüzemi létszámhoz való egészségügyi kötődését, viszont mintegy 50%-kal növelte az awassi szaporulati jellemzőit, és alkalmassá vált intenzív, nagy tömegű zárt tartásra, illetve termelésre (akár több ezer egyed is tartható egy gazdaságban, egyedenként 500–600 literes laktációs tejtermeléssel). E fajtának még jelentős szerepe lehetne a hazai juhtejtermelésben.

Más fajták tejtermelési fejlesztésben játszott szerepe ezekről jelentősen elmarad.

Az extenzív tejtermelésben a gyimesi racka jó alapanyag és termelőeszköz lehet,

amely segítheti a tejtermelés fenntartását, de érdemi növelést sokkal inkább a fenti fajtáktól várhatunk.

A szaporaság

A hazai juhállomány egyik legnagyobb gondja az alacsony szaporulat. A Magyar Juh- és Kecsketenyésztő Szövetség kimutatása szerint, a törzskönyvi ellenőrzésben tartott juhajták egyedeinek szaporulati aránya (100 ellésre jutó szaporulat) 2001 óta 135% körül mozog. Ez a szám lehet kedvező, ha a változatlanságot annak tekintjük, de kevésbé előnyös, amennyiben figyelembe vesszük, hogy ez a szám nem vonatkozik az árutermelő állományokra, márpedig a 2013-ban nyilvántartott 6600 juhásztól csak mintegy 220 állomány (és nem tenyészet) tartozik a törzskönyvezés hatálya alá.

Mindamelllett, a hazai állomány szaporulati mutatóiról megközelítőleg tiszta képet ad az értékesített (export) bárányok és a továbbtartásra meghagyott bárányok (ez lenne az utánpótlás) számának összesítése. Ez pedig mintegy másfél évtizede nem éri el a minimális szükséges szintet sem.

Mind ezek előrevetítésével tekintsük át a szaporodóképesség/szaporulatnövelés céljából Magyarországon használt és használható fajtákat! A világ egyik legkedveltebb fajtája ebből a célból a finn landrace, amelyet (és a svéd változatát) az 1970-es és 1990-es évek között alkalmazták keresztezésekben, és átlagosan 0,5–0,6 bárányal növelték az

ellésenkénti szaporulatot – az eredeti merinó teljesítményéhez képest (J-ÁKI hibridek). Ezek a keresztezések a rendszerváltással eltűntek. A romanov jelentős szerepet töltött be sok keresztezési programban (nálunk a szapora merinó első változatának alapját adta), de ösztövért testformája, sötét húsa és kevert gyapja miatt „kikerült a divatból”. A finn landrace és a romanov alkalmazásával, merinó bázison hozták létre a Bábolna tetra fajtát, amelynek végső anyai vonala az ile de france-szal való keresztezéssel jött létre (hozva némi húsformát és gyapjú minőséget), de e fajta létszáma is visszaesett.

A booroola merinó, ami a második hazai szapora merinó fajtánk alapját adta, kis testsúlya, gyenge növekedési erélye, alacsony tejhozama miatt esett ki a tenyésztők kegyeiből. A keletfríz a magas tejhozama mellett jelentős pozitív hatással volt a szaporaságra, de vérhányadának 50% fölé emelésével nőtt a bárányok betegségekre való fogékonysága, és romlott a húsformájuk. A dorset (a horn és a polled változat) egyaránt 25–40%-kal növelte hazai keresztezéseiben a szaporulat nagyságát, de emberi érdektelenség miatt eltűntették a hazai tenyészetekből, pedig, a fajtát, húsformái miatt, a texelhez hasonlóan népszerűvé tették a világ egyéb tájain.

Az egyes húsajtákkal végzett keresztezések alkalmasak a szaporulat növelésére, mert a heterózishatás a megszületett bárányok számát 7–15%-kal is növelheti. Ez a

többletszaporodó-képesség egyes keresztezésekben fenn is marad (pl. /német húsmerinó x charollais/ F₁ anyajuhok). E sorozatba beletartozik az ile de france és néhány más fajtával végzett keresztezés is. A legtöbb esetben azonban a hús keresztezések eredményeként megszületett jerke bárányok tenyésztési célú visszatartása nem vezet közvetlenül a várt eredményre.

A jelenlegi lehetőségeink közül két fajta alkalmazása tekinthető eredményesnek. A lacaune hús változatának 170–190%-os teljesítménye az F₁-ben 30–35% többletszaporulattal realizálódik. A tejváltozat 150–170%-os szaporulata a merinóval előállított F₁-ben 20–25% többletbárányt jelenthet.

A brit tejelőjuh még hazai keresztezések esetében is 0,8–1,2 bárányal növeli F₁-ben az ellésenkénti szaporaságot a kiinduló merinóhoz képest – miközben javítja a tejtermelő képességet és a hústermelési tulajdonságokat is. A több száz egyedre kiterjedő tapasztalat szerint 25%-os vérhányad esetében a többletszaporulat elérheti a 35–40%-ot, 100 anyajuhra vetítve.

A hazai állomány szaporasága megfelelő szaporítási technológia alkalmazásával (sűrített és folyamatos elletés, ikerellésre való következetes szelekció) is eredményesen növelhető, de ezek más fejezetek témakörébe tartoznak.

Kukovics Sándor

ügyvezető igazgató

Juh- és Kecse Terméktanács és Szakmaközi Szervezet